

راهکار رفع نابسامانی‌ها در شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول استعدادهای درخشان و نمونه دولتی

۱- مقدمه

در بهمن ۱۳۹۶، با استناد به دلایلی نظیر استرس آزمون ورودی و آسیب‌های مترتب بر جداسازی دانش‌آموزان مستعد، حذف مدارس استعدادهای درخشان و نمونه دولتی در مقطع متوسطه اول در شورای عالی آموزش و پرورش به تصویب رسید. اما به دلیل مخالفت‌های بسیار به‌ویژه مخالفت شورای عالی انقلاب فرهنگی، حذف مدارس استعدادهای درخشان از مصوبه شورای عالی آموزش و پرورش خارج شد. بعلاوه مقرر شد مدارس نمونه دولتی در مناطق برخوردار حذف شوند و در مناطق کمتر برخوردار بدون برگزاری آزمون ورودی و صرفاً مبتنی بر دستورالعمل پذیرش وزارت آموزش و پرورش، به فعالیت خود ادامه دهند. تقریباً دو ماه بعد از این تصمیم، آزمون ورودی مدارس استعدادهای درخشان برگزار و دستورالعمل آموزش و پرورش برای پذیرش مدارس نمونه دولتی ابلاغ شد که هر دو با مشکلات بسیاری همراه بودند. در این گزارش ضمن تبیین ابعاد نابسامانی‌ها و علت به وجود آمدن آن‌ها، تحلیل و راهکارهایی به‌منظور سامان بخشی به این شرایط پیشنهاد شده است.

۲- نابسامانی به وجود آمده در شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول استعدادهای درخشان

با توجه به محدودیت زمانی بسیار زیاد، باید آزمون ورودی مدارس استعدادهای درخشان مشابه سال‌های گذشته برگزار و هرگونه اصلاح در شیوه پذیرش به سال بعد موکول می‌شد. اما وزارت آموزش و پرورش علی‌رغم تأکید ریاست مرکز ملی پرورش استعدادهای درخشان و دانش‌پژوهان جوان (سمپاد) [۱] و نمایندگان مجلس [۲]، شیوه برگزاری آزمون را تغییر داد. ۵ مرداد ۱۳۹۷ آزمون ورودی مدارس سمپاد برگزار شد. تست هوش با شش گزینه و بیشتر به همراه تعدادی سؤال تشریحی به عنوان آزمون ورودی مدارس استعدادهای درخشان مورد استفاده قرار گرفت. اما نکته شگفتی‌آفرین، انطباق کامل سؤالات و حتی گزینه‌های آزمون تستی با تست هوش

معروفی به نام «ریون» است. آزمونی که در سال ۱۹۳۸ برای نخستین بار طراحی شده [۳] و دسترسی به آن با جستجوی ساده در اینترنت میسر است. بنابراین نتایج آزمون به هیچ عنوان قابل استناد نیست.

۲-۱- علل بروز نابسامانی در شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول استعدادهای درخشان

نابسامانی در آزمون ورودی مدارس استعدادهای درخشان به دو دلیل عمده به وجود آمده است؛

۱- **پافشاری بر تغییر شتابزده شیوه پذیرش مدارس:** وضعیت مصوبه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش بیش از یک ماه پس از زمان متداول ثبت‌نام در سال‌های گذشته، تعیین شد. با این وجود پافشاری وزارت آموزش و پرورش بر تغییر شیوه پذیرش و فقدان زمان کافی برای طراحی آزمون استاندارد، شرایط را این‌گونه رقم زد.

۲- **واگذاری طراحی آزمون به نهاد غیر تخصصی:** آزمون ورودی سال‌های گذشته توسط «مرکز ملی پرورش استعدادهای درخشان و دانش‌پژوهان جوان (سمپاد)» که نهاد تخصصی مرتبط در وزارت آموزش و پرورش است طراحی می‌شد. با این وجود بدون دلیلی مشخص، مسئولیت طراحی آزمون سال جاری از این مرکز سلب و به «سازمان آموزش و پرورش استثنایی» محول شد که از تخصص لازم در این زمینه بی‌بهره است.

در تأیید این ادعا بازخوانی دفاع آقای قدمی، رئیس سازمان آموزش و پرورش استثنایی از تکراری بودن آزمون جالب توجه است. ایشان گفته‌اند «مهم این نیست که تست هوش در دسترس باشد، چرا که ۶۰ سؤال تجسم فضایی ارائه می‌شود که حتی اگر دانش‌آموز این پرسش‌ها را حفظ هم کرده باشد، باهوش است» [۴]. اینکه ایشان «حفظ» سؤالات را نشانه «باهوش بودن» می‌داند، نشان می‌دهد که «باهوش بودن» در نگاه ایشان به معنای «دارای هوش بودن» و مترادف با «کندذهن نبودن» است. این امر بدان معناست که ایشان مسئله را از پارادایم کودکان استثنایی مورد توجه قرار داده و نه از منظر کودکان تیزهوش.

شاهد دیگری برای اثبات این مدعا که ایشان از منظر کودکان استثنایی به موضوع نگاه می‌کنند، دفاع ایشان از در دسترس بودن سؤالات است؛ ایشان معتقد است «تمام تست‌های هوشی در دسترس است. مهم این است که دانش‌آموز بتواند این تست‌ها را درست پاسخ دهد» [۵].

در این رابطه باید گفت در غربالگری کودکان استثنائی، اولیا کاملاً متوجه‌اند که نفع فرزندشان در تشخیص دقیق است و انگیزه‌ای برای مخدوش سازی اعتبار آزمون به کمک آماده‌سازی فرزند خود ندارند. همچنین به احتمال زیاد کودکان استثنائی امکان حفظ تمام سؤالات و جواب آن‌ها را ندارند. این امر باعث می‌شود که در دسترس بودن آزمون مشکل‌ساز نشود. اما با توجه به اینکه در شناسایی کودکان تیزهوش، والدین به اشتباه علاقه‌مند هستند که فرزند خود را تیزهوش نشان دهند و امکان حفظ سؤالات و پاسخ‌ها برای اکثر افراد وجود دارد، در دسترس بودن معیار شناسایی حتماً مشکل‌آفرین است.

۲-۲- راه‌حل پیشنهادی برای رفع نابسامانی شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول استعدادهای درخشان

با توجه به آزمون برگزار شده برای مدارس استعدادهای درخشان یک گزاره قطعی وجود دارد؛ «افرادی که در این آزمون حداقلی از نمره را کسب نکنند، قطعاً استعداد برتر نیستند». با این وجود، با توجه به تکراری و در دسترس بودن آزمون، الزاماً تمامی کسانی که نمره مناسبی کسب کرده باشند استعداد برتر نیستند. همچنین چه بسا افرادی به دلیل دسترسی به سؤالات، پاسخ کامل به سؤالات داده باشند اما افراد مستعدتری به دلیل عدم دسترسی، اشتباهات محدودی مرتکب شده و نمره کمتری کسب نموده باشند.

با توجه به توضیحات فوق، راه‌حل منطقی آن است که آزمون برگزار شده با در نظر گرفتن حدنصابی به عنوان مرحله نخست پذیرش لحاظ شود. سپس با اعلام بخشی از متقاضیان به عنوان پذیرفته‌شدگان مرحله اول، آزمون استاندارد دیگری باهدف «غربالگری ثانویه» برگزار شود. این امر می‌تواند بخش عمده خطاهای رخ داده در فرآیند سنجش را اصلاح نماید. بدیهی است برگزاری آزمون دوم و اعلام نتایج آن باید حداکثر تا ۱۵ شهریورماه صورت پذیرد تا عملاً امکان ثبت‌نام دانش‌آموزان در مدارس استعدادهای درخشان، قبل از شروع سال تحصیلی وجود داشته باشد.

۳- نابسامانی به وجود آمده در شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول نمونه‌دولتی

همان‌طور که گفته شد، بر اساس مصوبه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش، وزارت آموزش و پرورش مکلف شد دستورالعمل پذیرش مدارس نمونه‌دولتی را اعلام نماید. وزیر آموزش و پرورش در تاریخ ۹ تیر خبر از ابلاغ بخشنامه پایه هفتم مدارس نمونه‌دولتی به استان‌ها داد [۶]. اگرچه دستورالعمل مذکور تاکنون از سوی

وزارت آموزش و پرورش به صورت عمومی منتشر نشده است اما اظهار نظر برخی از مسئولین آموزش و پرورش استان‌ها و مناطق ابعاد این دستورالعمل را تا حدودی مشخص می‌کند. در تاریخ ۴ مرداد ۹۷، معاون آموزش متوسطه استان فارس [۷] گفته است: «پذیرش و ثبت نام دانش آموزان ورودی پایه هفتم دوره اول متوسطه در مدارس نمونه دولتی، بر اساس عملکرد تحصیلی و فعالیت‌های فرهنگی، هنری، پژوهشی و ورزشی دانش آموزان در دوره ابتدایی خواهد بود». منظور ایشان از عملکرد تحصیلی، داشتن نمرات «خیلی خوب» در پایه تحصیلی پنجم و ششم است (داشتن حداکثر یک نمره «خوب» مجاز است). همچنین مراد ایشان از فعالیت فرهنگی، هنری، پژوهشی و ورزشی نیز مجموعه مواردی است نظیر: حفظ جزء یا کل قرآن، کسب رتبه‌های برتر منطقه‌ای، استانی و کشوری در مسابقات قرآن، عترت و نماز، مسابقات فرهنگی و هنری، جشنواره‌های مختلف و مسابقات ورزشی، تألیف کتاب یا ثبت اختراع، عضویت در تشکل‌های دانش آموزی. علاوه بر این، برای خانواده فرهنگیان، خانواده خیرین مدرسه‌ساز و خانواده‌های معظم شاهد و ایثارگر، امتیازاتی در نظر گرفته شده است.

همچنین به گفته حسین پولادیان مدیر آموزش و پرورش تنگستان «بر اساس دستورالعمل استانی، ۱۰ درصد از سهمیه پذیرش به فرزندان فرهنگیان و ۱۰ درصد نیز به فرزندان شاهد و ایثارگر» [۸] اختصاص داده شده است. بر اساس موارد فوق، نظام پذیرش مدارس نمونه دولتی با چند مشکل عمده مواجه است:

الف) فقدان شاخص‌ها و فرآیندهای شفاف برای امتیازدهی و گزینش دانش آموزان که فساد و بی‌عدالتی در پذیرش را ایجاد می‌نماید.

ب) فلسفه وجودی مدارس نمونه دولتی، ارائه خدمات آموزشی با کیفیت به دانش آموزان مستعد محروم است. وجود امتیاز ویژه در پذیرش این مدارس برای خانواده خیرین مدرسه‌ساز و فرهنگیان مغایر با این منطق است. ضمن اینکه در مدارس شاهد که از کیفیت نسبتاً مطلوبی برخوردارند، سهمیه لازم برای این افراد در نظر گرفته شده است.

ج) شاخص‌هایی نظیر عضویت در تشکل‌های دانش آموزی به هیچ وجه نشانگر استعداد فرد نیست. همچنین کسب رتبه در برخی مسابقات فرهنگی نیز ممکن است رابطه‌ای با استعداد فرد نداشته و چه بسا افراد صرفاً به دلیل حافظه قوی در این مسابقات حائز رتبه شوند. بعلاوه گاهی اوقات کسب رتبه در این مسابقات به دلیل تعداد کم شرکت‌کنندگان است..

د) مدارس نمونه دولتی برای مستعدان ورزشی و فرهنگی برنامه ویژه‌ای ندارند. بنابراین ورود مستعدان ورزشی و فرهنگی به مدارس نمونه دولتی نه تنها باعث شکوفایی استعداد آن‌ها نمی‌شود، بلکه با توجه سطح بالای برنامه درسی در این مدارس، ممکن است مانع شکوفایی استعدادهای ورزشی و فرهنگی آنان نیز شود. همچنین برای مستعدان ورزشی مدارس با عنوان مدارس ورزش ایجاد شده است و این افراد باید در مدارس مخصوص به استعداد خود ثبت‌نام نمایند.

ه) تا پیش از این، با توجه به اینکه مجموعه مسابقات فوق‌الذکر تأثیر چشم‌گیری در سرنوشت افراد نداشت، احتمال فساد، تقلب و دوپینگ در آن‌ها بسیار کم بود. به واسطه این امتیازدهی، میزان اهمیت این رقابت‌ها و به دلیل فقدان زیرساخت‌های لازم، احتمال فساد و تقلب در آن‌ها به طرز چشمگیری افزایش خواهد یافت. همچنین اهداف فرهنگی و ترویجی این فعالیت‌ها تحت تأثیر پذیرش در مدارس نمونه دولتی، به شدت کم رنگ می‌شود.

و) نمرات دانش‌آموزان در پایه پنجم و ششم برای غربال اولیه مناسب است اما به دلیل احتمال اعمال سلیقه و ایجاد فساد، به هیچ‌وجه ملاک مناسبی برای پذیرش نهایی مدارس نمونه دولتی نیست. البته در سال جاری به علت عدم اطلاع مدارس از وجود این شاخص برای پذیرش مدارس نمونه دولتی، احتمال رخداد فساد در نمره‌دهی زیاد نیست اما در سال‌های آتی اولیا و معلمان را به فساد در نمره‌دهی ترغیب خواهد نمود.

۳-۱- علل بروز نابسامانی در شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول نمونه دولتی

برای نابسامانی‌های پیش آمده در شیوهی پذیرش مدارس نمونه دولتی می‌توان مجموعه دلایل زیر را برشمرد:

۱- **عدم درک صحیح از ماهیت مدارس نمونه دولتی:** اصلی‌ترین علت بروز این نابسامانی، درک ناصحیح از مأموریت مدارس نمونه دولتی است. به گفته آقای فانی وزیر سابق آموزش و پرورش، انگیزه اصلی از تأسیس مدارس نمونه دولتی، وجود دانش‌آموزان مستعد اما محرومی است که به دلیل عدم توان مالی برای ثبت‌نام در مدارس خاص یا گرفتن معلم خصوصی، استعدادهایشان به هرز می‌رفت [۹]. این مأموریت در اساسنامه مدارس نمونه دولتی نیز مورد اشاره قرار گرفته است [۱۰]. مبتنی بر این مأموریت

می توان ادعا نمود فرزندان خیرین مدرسه ساز و فرهنگیان نباید سهمیه ویژه ای در این مدارس داشته باشند.^۱

۲- **شتاب زدگی در تغییر شیوهی پذیرش مدارس:** یکی دیگر از علل مشکلات پیش آمده برای پذیرش این مدارس، همانند مدارس استعدادهای درخشان، شتاب زدگی در تغییر شیوهی پذیرش است. همان طور که گفته شد، در زمان کوتاه بعد از تصویب مصوبه، عملاً امکان طراحی نظام پذیرش جدیدی که بتواند به صورت عادلانه مستعدان محروم واقعی را شناسایی نماید ناممکن است.

۳- **اصرار بر پذیرش بدون آزمون:** علت دیگر بروز این نابسامانی ها، اصرار بی مورد برای پذیرش بدون آزمون در این مدارس است. این اصرار در حالی صورت گرفت که استفاده از آزمون برای پذیرش در مدارس استعدادهای درخشان به رسمیت شناخته شده و با توجه به ماهیت نسبتاً مشابه این مدارس، این تفاوت در شیوهی پذیرش بی معناست.

۳-۲- راه حل پیشنهادی برای رفع نابسامانی شیوهی پذیرش مدارس متوسطه اول نمونه دولتی

با توجه به ماهیت مشابه مدارس نمونه دولتی و استعدادهای درخشان استفاده از شیوهی مشابه برای پذیرش در این مدارس کاملاً منطقی است. در واقع باید پذیرش در قالب یک آزمون انجام شود و بعد از تکمیل ظرفیت مدارس سمپاد ظرفیت مدارس نمونه دولتی به نفع اختصاص یابد. با این پیشنهاد، دغدغهی کاهش آزمون های پایانی دوره ای ابتدایی نیز تأمین می شود. لازم به ذکر است که مصوبه ای فوق الذکر شورای عالی آموزش و پرورش نیز پذیرش مشترک مدارس نمونه دولتی و استعدادهای درخشان از طریق آزمون واحد را برای مقطع متوسطه دوم به رسمیت شمرده است [۱۱]. همچنین با توجه به مأموریت اصلی این مدارس که توجه به مستعدان محروم است، برای هیچ قشری به جز اقشار محروم نباید سهمیه ویژه ای در نظر گرفته شود.

اما با توجه به محدودیت های موجود برای سال جاری پیشنهاد می شود که تنها، ملاک های علمی نظیر نمره دانش آموزان در مقاطع پنجم و ششم و مصاحبه علمی با دانش آموزان معیار پذیرش قرار گیرد و استناد به دیگر معیارهای بی ارتباط با فلسفه وجودی این مدارس ممنوع اعلام شود. همان طور که گفته شد تخصیص سهمیه ویژه برای اقشار محروم نیز اشکالی نخواهد داشت.

^۱ لازم به ذکر است که به علت آسیب های جداسازی محرومین از غیر محرومین این پیشنهاد هرگز مطرح نبوده است که از ورود غیر محرومین به این مدارس جلوگیری شود، بلکه همیشه برای اقشار محروم در این مدارس سهمیه ویژه وجود داشته است.

۴- جمع بندی

شیوهی پذیرش مدارس استعدادهای درخشان و نمونه دولتی در سال جاری با مشکلاتی اساسی مواجه است. سؤالات آزمون ورودی مدارس استعدادهای درخشان تکراری و قبل از برگزاری آزمون به سادگی در دسترس بوده است. همچنین پذیرش در مدارس نمونه دولتی نیز بر اساس شاخص هایی بی ارتباط با ماهیت این مدارس در حال انجام است. این شرایط کاملاً مغایر با عدالت آموزشی و غیر قابل اغماض است.

پیشنهاد عملیاتی برای اصلاح شیوهی پذیرش مدارس استعدادهای درخشان، برگزاری آزمون دوم برای غربالگری ثانویه است؛ آزمونی که شرط لازم برای شرکت در آن کسب حداقلی از نمره در آزمون نخست است. برگزاری و اعلام نتایج آن نیز باید حداکثر تا ۱۵ شهریورماه صورت پذیرد تا عملاً امکان ثبت نام دانش آموزان در مدارس استعدادهای درخشان، قبل از شروع سال تحصیلی فراهم باشد.

پیشنهاد محوری برای اصلاح شیوهی پذیرش مدارس نمونه دولتی نیز استفاده از همان آزمون استانداری است که برای مدارس استعدادهای درخشان برگزار می شود. با توجه به محدودیت اجرایی برای سال جاری، پذیرش مدارس نمونه دولتی باید بر مبنای شاخص های علمی نظیر نمرات پایه های پنجم و ششم و مصاحبه های علمی انجام شود و دیگر ملاک های نامرتبط با ماهیت مدارس نمونه دولتی مبنای پذیرش قرار نگیرد.

منابع

- ۱- روزنامه صبح نو (<http://sobhe-no.ir>)، شماره ۵۱۸، ۹۷/۰۵/۰۶، رسوایی سمپادی.
- ۲- خبرگزاری خانه ملت (icana.ir)، کد خبر: ۳۷۰۷۷۳، حذف آزمون مدارس سمپاد باید زودتر اعلام می‌شد. / حذف آزمون ورودی مدارس سمپاد با یک سال تأخیر اجرایی شود.
- ۳- ویکی‌پدیا، بهره‌هوشی
- ۴- خبرگزاری شبستان (shabestan.ir)، شناسه خبر: ۷۱۸۴۱۵، ماجرای سؤال‌های تکراری آزمون «سمپاد» چه بود؟
- ۵- همان
- ۶- خبرگزاری فارس (farsnews.com)، کد خبر: ۱۳۹۷۰۴۰۹۰۰۰۳۲۷، ابلاغ دستورالعمل تغییر رشته در پایه یازدهم تا ۳ روز آینده / بخشنامه ثبت‌نام پایه هفتم مدارس نمونه دولتی ابلاغ شد.
- ۷- سایت وزارت آموزش و پرورش (medu.ir)، کد خبر: ۶۶۸۹۰۰، شیوه ثبت‌نام دانش‌آموزان ورودی دوره اول متوسطه در مدارس نمونه دولتی فارس اعلام شد.
- ۸- سایت خبری تنگستان نما (tangestannama.ir)، کد خبر: ۶۹۳۳، اعلام شرایط ثبت‌نام در مدارس نمونه دولتی دخترانه و پسرانه تنگستان.
- ۹- روزنامه فرهیختگان، شماره ۲۴۹۱، تاریخ ۹۷/۰۲/۲۳، نابودی طرحی که وزیر سابق دولت روحانی آن را ذخیره آخرت خود می‌دانست.
- ۱۰- اساسنامه مدارس نمونه دولتی، مصوبه هشتصد و چهل و هفتمین (۸۴۷) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، تاریخ ۱۳۹۰/۰۶/۰۱
- ۱۱- ماده‌واحدی کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس و حذف آزمون‌های زائد، مصوب نهم و پنجاه و یکمین (۹۵۱) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، تاریخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۱